

Studiu prospectiv privind economia circulară și efectele sale asupra securității și sănătății în muncă: Faza 2 – Microscenarii

Rezumat

Autori: Cornelia Daheim, Jessica Prendergast și Jörg Rampacher (Future Impacts).

Vizualizări: Michelle Winkelsdorf.

Coordonatorii proiectului: Annick Starren, Yuri Bruinen de Bruin, Emmanuelle Brun - Agenția Europeană pentru Securitate și Sănătate în Muncă (EU-OSHA).

Acest rezumat a fost realizat la cererea Agenției Europene pentru Securitate și Sănătate în Muncă (EU-OSHA). Conținutul său, inclusiv eventualele opinii și/sau concluzii exprimate, aparțin exclusiv autorilor și nu reflectă neapărat opiniile EU-OSHA.

Nici Agenția Europeană pentru Securitate și Sănătate în Muncă (EU-OSHA), nici o altă persoană care acționează în numele agenției nu este responsabilă de modul în care aceste informații ar putea fi utilizate.

© Agenția Europeană pentru Securitate și Sănătate în Muncă, 2024

Reproducerea este autorizată cu condiția menționării sursei.

Pentru utilizarea sau reproducerea în orice fel a fotografiilor sau a altor materiale pentru care EU-OSHA nu deține drepturile de autor, trebuie să se solicite acordul direct de la deținătorii drepturilor de autor.

Extras

Acest raport prezintă rezultatele fazei 2 a studiului prospectiv al Agenției Europene pentru Securitate și Sănătate în Muncă (EU-OSHA) privind economia circulară și efectele sale asupra securității și sănătății în muncă (SSM) până în 2040. Faza 2 se concentrează pe diseminarea și adaptarea macroscenariilor din faza 1 prin intermediul dialogului cu părțile interesate și al atelierelor de lucru pentru a crea patru seturi de microscenarii. Analizând perspectivele sectoriale și ale părților interesate, microscenariile explorează diferite moduri în care economia circulară poate avea un impact asupra muncii și a locurilor de muncă, precum și consecințele pe care acest lucru le-ar putea avea asupra SSM. În același timp, acestea arată că și căile prin care s-ar putea realiza economia circulară în UE și efectele acestora asupra condițiilor de muncă și asupra SSM ar putea fi foarte diverse. Constatările proiectului sugerează că, în contextul favorabil actual, măsurile concertate ale principalilor actori oferă cea mai bună opțiune pentru obținerea unor rezultate pozitive în domeniul SSM. Îmbunătățind legăturile dintre agenții, organizații și alți actori de la nivel european și național, integrând standardele comune în materie de SSM în politicile de mediu mai ample ale UE și actualizând constant orientările și educația în materie de SSM prin schimbul oportun de informații și consultarea în timp util a părților interesate, se poate adopta o abordare anticipativă care să permită tuturor celor implicați să creeze norme și reglementări bine echilibrate care vizează îmbunătățirea sănătății și securității lucrătorilor din întreaga UE. Pentru a consolida coeziunea europeană, o atenție deosebită trebuie acordată părților interesate de la nivel local și regional și soluțiilor de calificare adaptate nevoilor acestora, deoarece astfel sunt cel mai bine protejate persoanele cele mai vulnerabile.

Rezumat

În esență, misiunea Agenției Europene pentru Securitate și Sănătate în Muncă (EU-OSHA) este de a contribui la transformarea Europei într-un mediu de muncă mai sigur, mai sănătos și mai productiv. Pentru a promova mai bine o cultură a prevenirii riscurilor și a îmbunătății condițiile de muncă în Europa, agenția identifică riscurile fizice, chimice, biologice și psihosociale emergente, analizând schimbările care ar putea avea loc în viitor și reflectând asupra consecințelor acestora pentru securitatea, sănătatea și starea de bine a lucrătorilor, cu scopul de a sprijini elaborarea politicilor și de a crește gradul de sensibilizare în vederea reducerii accidentelor de muncă și a sănătății precare. În timp ce în trecut, securitatea și sănătatea în muncă (SSM) - „disciplina care se ocupă de prevenirea accidentelor de muncă și a bolilor profesionale, precum și de protecția și promovarea sănătății lucrătorilor”¹ - se concentra pe soluții tehnice la probleme tehnice, în prezent aceasta vizează îmbunătățirea condițiilor de muncă și a mediului de lucru, devenind astfel o activitate interdisciplinară care are în vedere și starea de bine socială și psihică a lucrătorilor, ceea ce obligă EU-OSHA să adopte o abordare holistică a misiunii sale.

În definiția Organizației Internaționale a Muncii (OIM), securitatea și sănătatea în muncă (SSM) este „disciplina care se ocupă de prevenirea accidentelor de muncă și a bolilor profesionale, precum și de protecția și promovarea sănătății lucrătorilor, vizând îmbunătățirea condițiilor de muncă și a mediului de lucru.” Deoarece urmărirea prevenirii riscurilor profesionale inerente fiecărei activități profesionale, SSM a fost percepută inițial ca fiind de natură preponderent tehnică și necesitând soluții tehnice. În prezent însă, SSM a devenit o activitate interdisciplinară care recunoaște, de asemenea, importanța aspectelor organizaționale și, mai recent, a factorilor umani, precum și a aspectelor comportamentale și legate de cultura organizațională. Având în vedere că SSM abordează nu numai starea de bine fizică a lucrătorilor, ci și pe cea socială și psihică, aceasta necesită o abordare din ce în ce mai largă și cuprinzătoare.

În ultimii douăzeci de ani, EU-OSHA a adoptat abordări prospective ca parte a activităților sale orientate spre viitor. După o primă rundă de activități Delphi, ciclurile prospective anterioare, bazate pe elaborarea de scenarii, au analizat SSM la locurile de muncă ecologice și digitalizarea și efectele sale asupra SSM. În prezent, în cadrul celui de al treilea ciclu, activitatea se concentrează pe economia circulară și pe efectele acesteia asupra SSM, în principal în context european. Tranziția la o economie circulară este un factor-cheie în punerea în aplicare a Pactului verde european și a obiectivului UE de a atinge neutralitatea emisiilor de dioxid de carbon până în 2050, creând în același timp o creștere economică durabilă și locuri de muncă. Implicațiile politice și de reglementare ale acestei evoluții transformatoare vor avea consecințe enorme pentru sănătatea și securitatea lucrătorilor și vor afecta un număr mare de locuri de muncă viitoare.

Economia circulară va necesita noi tipuri de modele de afaceri care încorporează și utilizează tehnologia digitală în mod radical inovator. Colaborarea creativă cu scopul de a produce valoare comună va juca un rol mult mai important, cu procese de lucru adaptate la lanțuri de aprovizionare mai scurte care mențin și extind ceea ce s-a realizat deja. Nu numai că deșeurile vor fi reduse în mod semnificativ și vor fi considerate o resursă, mai degrabă decât ceva ce trebuie eliminat, ci se va acorda prioritate resurselor regenerative. Pe măsură ce se schimbă procesele organizaționale și sunt re proiectate sarcinile, conținutul muncii și satisfacția profesională a lucrătorilor vor suferi schimbări. Pe măsură ce dispar locurile de muncă din sectoarele poluante, sunt înlocuite de altele noi în sectoarele nepoluante. Unele pericole profesionale care există de mult timp ar putea să dispară și să fie înlocuite de noi riscuri la întreținere și reparații, dezasamblare și reciclare. Cerințele în materie de competențe vor suferi, de asemenea, o transformare, obligând mulți lucrători să urmeze cursuri de recalificare și, eventual, procese de realocare.

¹ OIM, 1998, p. 22.

Acest proiect privind economia circulară și efectele sale asupra SSM se desfășoară în contextul schimbării direcției politicii UE către practici mai sustenabile din punct de vedere ecologic, mai multe inițiative politice impulsivând eforturile în domeniul economiei circulare. Această evoluție către economia circulară este considerată esențială pentru acțiunile de combatere a schimbărilor climatice și va avea un impact semnificativ asupra locurilor de muncă și asupra SSM. Prin urmare, acest proiect își propune să exploreze diferitele căi prin care locurile de muncă viitoare pot fi afectate de eforturile depuse în vederea realizării economiei circulare, precum și consecințele pe care acest lucru le poate avea pentru SSM în viitor și posibilele implicații pentru părțile interesate și actorii-cheie în cadrul acestui proces.

În prima fază a acestui proiect, Future Impacts, împreună cu echipa de proiect a EU-OSHA, a generat patru macroscenarii care vizează economia circulară și efectele sale asupra SSM folosind metodologia scenariilor bazate pe factori-cheie, care implică o analiză amplă a literaturii de specialitate (care a inclus părți semnificative din studiile prospective anterioare realizate de EU-OSHA) și interviuri cu experți. Ulterior, a fost creat un discurs pentru fiecare scenariu, descriind lumea din 2040, inclusiv cum au apărut căile de dezvoltare, precum și pârgurile și punctele de cotitură. Un accent deosebit a fost pus pe efectele asupra condițiilor de muncă, cuprinzând o primă analiză a implicațiilor potențiale pentru SSM. Având în vedere variațiile mari în ceea ce privește căile prin care s-ar putea realiza o economie circulară în Europa, scenariile au demonstrat cât de diferite ar putea fi efectele asupra condițiilor de muncă. Implicațiile potențiale pentru securitatea și sănătatea lucrătorilor acoperă o arie corespunzător de largă, de la o abordare bazată pe transformare care integrează considerațiile legate de SSM în toate etapele (de la dezvoltarea și proiectarea produselor până la reciclarea de la sfârșitul ciclului de viață) și până la o lume în care factorii de decizie politică și părțile interesate nu reușesc să controleze evoluțiile și în care succesul economic este în detrimentul nu numai al mediului, ci și al securității și sănătății lucrătorilor, dar și în care SSM ajunge să fie marginalizată.

Acest document prezintă rezultatele fazei 2 a acestui proiect, care s-a concentrat pe diseminarea și adaptarea scenariilor prin intermediul dialogului cu părțile interesate în cadrul a patru ateliere de lucru organizate în 2022 (trei au avut loc în prima jumătate a anului 2022 în mediul virtual, din cauza pandemiei COVID-19, iar unul a avut loc cu prezență fizică în a doua jumătate a anului 2022). La ateliere s-a urmărit atingerea unui bun echilibru al participanților în ceea ce privește tipul de organizație, expertiza și orientarea profesională, precum și atribuirea tripartită, pentru a se asigura că o varietate mare de perspective contribuie la informarea rezultatelor. În această etapă a proiectului, scenariile au avut rolul de a încuraja dialogul și reflecția, părțile interesate fiind invitate să exploreze posibilitățile viitoare și să identifice implicațiile specifice pentru SSM. În timp ce în faza 1 a proiectului au fost elaborate și analizate macroscenarii sau scenariile-cadru, cu accent pe evoluțiile generale, faza 2 s-a concentrat pe analiza perspectivelor sectoriale și ale părților interesate pentru a crea un set de 16 microscenarii. Prin agregarea, integrarea și gruparea informațiilor, aceste 16 microscenarii au fost elaborate pentru a clarifica condițiile de muncă și implicațiile pentru SSM în cadrul fiecărui scenariu. Fiecare microscenariu analizează un grup specific de lucrători și un sector și prezintă potențialele schimbări viitoare ale condițiilor de muncă într-o economie circulară, evidențiind totodată implicațiile specifice pentru SSM.

În urma studierii și dezbaterii scenariilor în cadrul atelierelor, au fost identificate mai multe mesaje-cheie transversale. În primul rând, contextul actual se dovedește favorabil pentru controlul evenimentelor și promovarea economiei circulare, cu realizarea simultană de îmbunătățiri în domeniul SSM, ambele evoluții beneficiind reciproc. În al doilea rând, tehnologiile digitale vor juca un rol-cheie în tranziția Europei către o economie circulară. Fără acestea, o economie modernă nu poate deveni cu adevărat sustenabilă. Un standard ridicat de SSM în cadrul unei economii circulare va fi atins numai dacă acest proces este bine gestionat și, în mod esențial, dacă forța de muncă este recalificată, precum și dacă este instalat un sistem de monitorizare pentru a preveni importurile ilegale de produse care pot fi potențial periculoase în timpul reciclării. În al treilea rând, vor fi necesare eforturi susținute de reglementare și mecanisme solide de politică pentru a realiza schimbarea fundamentală de care are nevoie această transformare. În cele din urmă, dacă se bazează pe principiul unei „tranziții juste”, realizarea unei economii circulare la nivelul UE ar oferi o ocazie foarte bună de a promova condițiile de SSM, dar ar putea duce, de asemenea, la apariția unor noi riscuri și efecte nedorite (în special în ceea ce privește reciclarea repetată). Cu condiția să existe stimulente clare pentru costuri și piețe

adequate, aceste noi riscuri ar putea fi utilizate ca oportunități de creștere. În interiorul statelor membre și al sectoarelor și între acestea, progresele în ceea ce privește economia circulară și integrarea măsurilor de SSM ar putea varia foarte mult, ceea ce ar duce la o mare diversitate a rezultatelor în domeniul SSM. În acest sens, coeziunea va depinde de asigurarea unui sprijin suficient pentru toate regiunile, sectoarele și țările, în special pentru cele cu resurse comparativ mai puține.

În toate cele patru ateliere, participanții au fost de acord că SSM ar putea deveni un veritabil facilitator al economiei circulare, dacă considerațiile legate de SSM ar fi integrate în politicile UE (de exemplu, pachetul „Pregătiți pentru 55”, Pactul verde european și altele), cu un domeniu de aplicare și o acoperire suficient de largi. Noile tehnologii în domeniul automatizării și influențele IT asupra structurii organizaționale a ocupării forței de muncă (în principal lucrul pe platforme online), precum și soarta incertă a negocierilor colective și a reprezentării drepturilor lucrătorilor vor avea un impact profund asupra lucrătorilor și a calității vieții acestora, precum și asupra condițiilor de muncă. Pericolele de la locul de muncă (clasificate în acest document în pericole fizice, chimice și biologice, precum și probleme de ergonomie și psihosociale, dar și alte pericole²) se vor schimba, pe măsură ce inovațiile tehnologice și noile abordări privind utilizarea digitalizării, a roboticii și a nanotehnologiei, printre altele, își fac resimțită influența.

În timpul dezbaterilor din cadrul atelierelor, au fost stabilite implicațiile pentru SSM – agravarea sau reducerea pericolelor, ori apariția de noi pericole – precum și pentru principalele pârghii pentru a îmbunătăți rezultatele în domeniul SSM până în 2040. În funcție de scenariu, aceste implicații au variat în mod considerabil, de la extrem de pozitive în primul scenariu („Anii 2040 înfloritori”) la aproape în totalitate negative („Menținerea pe linia de plutire” și „Circularitate la nivel regional”). Reiterând constatările din faza 1 a proiectului, a fost demonstrată din nou diversitatea opțiunilor și principala deschidere a căii către viitoarele condiții de SSM într-o economie circulară.

Calea către viitoarele condiții de SSM poate fi încă controlată, iar actorii-cheie – factorii de decizie, furnizorii de servicii educaționale, reprezentanții SSM, asociațiile patronale și organizațiile lucrătorilor – vor juca un rol esențial în acest sens. În cadrul atelierelor au fost identificate o serie de implicații transversale care arată că o abordare a SSM centrată pe factorul uman – investind în capacitățile oamenilor și permițându-le să dobândească competențe și să și le actualizeze – va permite lucrătorilor să se adapteze la riscurile noi și emergente, în timp ce integrarea considerațiilor legate de SSM în procesul decizional și promovarea implicării părților interesate garantează că activitățile de reglementare din timpul tranziției către o economie circulară vor îmbunătăți efectiv rezultatele în domeniul sănătății și securității. Printre acțiunile-cheie identificate se numără acordarea posibilității lucrătorilor de a-și face auzită vocea la toate nivelurile, crearea de rețele de cunoștințe pentru întreprinderi, adaptarea inițiativelor de recalificare la condițiile și nevoile locale, introducerea pașapoartelor pentru materiale și, în special, pregătirea părților interesate la toate nivelurile pentru ritmul extraordinar al transformării. Cu toate acestea, ele vor fi realizate cu succes numai dacă toți actorii-cheie lucrează împreună și dacă trecerea la economia circulară este determinată de eforturi susținute de reglementare și mecanisme solide de politică.

Implicațiile demonstrează că, pentru a valorifica oportunitățile semnificative de îmbunătățire a condițiilor de SSM și pentru a utiliza economia circulară cu scopul de a obține îmbunătățiri durabile, inovarea tehnologică și deciziile politice vor trebui analizate și evaluate în detaliu în fiecare etapă a procesului, pentru ca toate consecințele acțiunilor să fie pozitive pentru lucrători și societate. Considerațiile legate de SSM trebuie să facă parte integrantă din evaluările ciclului de viață al materialelor, produselor și proceselor care stau la baza economiei circulare. Trebuie instituționalizat un dialog constant și un schimb de cunoștințe și de bune practici între actorii-cheie. Feedback-ul părților interesate va juca un rol crucial în cadrul proceselor, condițiile existente „pe teren” fiind comparate în mod constant cu rezultatele așteptate pentru a avea o funcție de alertă timpurie pentru toate aspectele referitoare la sănătatea și securitatea lucrătorilor. În mod similar, rezultatele pentru industrie vor fi mai bune dacă există un flux constant de informații pentru a se asigura că, atât calificarea cât și recalificarea sunt bine adaptate cerințelor din sectoarele și regiunile respective. Normele și reglementările bine echilibrate se pot baza pe standarde armonizate între statele membre, regiuni și instituții sau agenții-cheie, iar introducerea unor practici prospective comparabile ar asigura

² Pentru detalii privind descrierea și definiția fiecărei categorii de pericol, vă rugăm să consultați secțiunea „Analiza implicațiilor SSM”.

nu numai că toate aspectele noilor evoluții se vor afla mereu în centrul interesului, ci și că eforturile de reglementare vor fi cu un pas înainte. O convergență reală a rezultatelor în domeniul sănătății și securității în întreaga Europă va fi esențială pentru convergența viitoare.

Agenția Europeană pentru Securitate și Sănătate în Muncă (EU-OSHA) contribuie la transformarea Europei într-un loc de muncă mai sigur, mai sănătos și mai productiv. Agenția cercetează, elaborează și difuzează informații fiabile, echilibrate și imparțiale privind sănătatea și securitatea și organizează campanii paneuropene de sensibilizare. Înființată de Uniunea Europeană în 1994 și având sediul în Spania, la Bilbao, agenția reunește reprezentanți ai Comisiei Europene, ai guvernelor statelor membre, ai patronatelor și sindicatelor, precum și experți renumiți din toate statele membre ale UE și din afara Uniunii.

Agenția Europeană pentru Securitate și Sănătate în Muncă

Santiago de Compostela 12

48003 Bilbao, Spania

E-mail: information@osha.europa.eu

<https://osha.europa.eu>